Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
ANTHONY MICHAEL COLLINS
prednesené 16. februára 2023[1]

Vec C-520/21

Arkadiusz Szcześniak
proti
Bank M. SA,
za účasti:
Rzecznik Praw Obywatelskich,
Rzecznik Finansowy,
Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Okresný súd Varšava-Śródmieście Varšava, Poľsko)]

„Návrh na začatie prejudiciálneho konania – Ochrana spotrebiteľa – Smernica 93/13/EHS – Nekalé podmienky v spotrebiteľských zmluvách – Článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 – Zmluva o hypotekárnom úvere – Konverzné doložky – Účinky rozhodnutia o neplatnosti zmluvy v celom rozsahu z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky – Možnosť uplatnenia nárokov, ktoré idú nad rámec vrátenia peňažného plnenia – Bezdôvodné obohatenie – Odradzujúci účinok – Účinnosť“

I. Úvod

1. Od začiatku 21. storočia poskytli poľské banky spotrebiteľom na kúpu nehnuteľností desaťtisíce hypotekárnych úverov denominovaných vo švajčiarskych frankoch (CHF) alebo indexovaných na túto menu. Keďže tieto hypotekárne úvery sa poskytovali dlžníkom za výrazne nižšie úrokové sadzby, než boli úrokové sadzby za úvery denominované v poľských zlotých (PLN), bol o ne veľký záujem. S príchodom celosvetovej finančnej krízy sa výmenný kurz medzi CHF a PLN zhoršil v neprospech držiteľov poľských zlotých. Tisíce dlžníkov vrátane žalobcu vo veci samej podali žaloby proti bankám, ktoré im poskytli hypotéky. Títo dlžníci tvrdili pred poľskými súdmi, že konverzné doložky z PLN na CHF a z CHF na PLN (ďalej len „konverzné doložky“) v ich zmluvách o hypotekárnom úvere boli nekalé. Vo veľkom počte vecí súdy tento argument uznali a dospeli k záveru, že zmluva o hypotekárnom úvere je v celom rozsahu neplatná.

[1] Jazyk prednesu: angličtina.

2. V rámci jedného z takýchto sporov sa Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Okresný súd Varšava-Śródmieście Varšava) pýta Súdneho dvora, či sa zmluvné strany zmluvy o hypotekárnom úvere uzavretej medzi spotrebiteľom a bankou, ktorá bola vyhlásená za neplatnú v celom rozsahu z dôvodu, že obsahuje nekalú podmienku, môžu domáhať nárokov, ktoré idú nad rámec vrátenia peňažného plnenia zaplateného na základe tejto zmluvy a zaplatenia zákonných úrokov z omeškania od okamihu výzvy na ich vrátenie.

II. Právny rámec

A. Právo Únie

3. Článok 6 ods. 1 smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách [2] stanovuje:

„Členské štáty zabezpečia, aby nekalé podmienky použité v zmluvách uzatvorených so spotrebiteľom zo strany predajcu alebo dodávateľa podľa ich vnútroštátneho práva, neboli záväzné pre spotrebiteľa a aby zmluva bola podľa týchto podmienok naďalej záväzná pre strany, ak je jej ďalšia existencia možná bez nekalých podmienok.“

4. Podľa článku 7 ods. 1 smernice 93/13:

„Členské štáty zabezpečia, aby v záujme spotrebiteľov a subjektov hospodárskej súťaže existovali primerané a účinné prostriedky, ktoré by zabránili súvislému [sústavnému – *neoficiálny preklad*] uplatňovaniu nekalých podmienok v zmluvách uzatvorených so spotrebiteľmi zo strany predajcov alebo dodávateľov.“

5. Článok 8 smernice 93/13 stanovuje:

„Členské štáty môžu prijať alebo si ponechať najprísnejšie opatrenia kompatibilné so zmluvou v oblasti obsiahnutej touto smernicou s cieľom zabezpečenia maximálneho stupňa ochrany spotrebiteľa.“

B. Poľské právo

6. Článok 5 ustawa – Kodeks cywilny (Občiansky zákonník) z 23. apríla 1964 (ďalej len „Občiansky zákonník“) [3] stanovuje:

„Právo sa nesmie vykonávať v rozpore s jeho sociálno-ekonomickým účelom alebo v rozpore so zásadami spoločenského spolunažívania. Takéto konanie alebo opomenutie konania oprávneného sa nepovažuje za výkon tohto práva a nie je chránené.“

7. Článok 58 § 1 Občianskeho zákonníka stanovuje, že „právny úkon, ktorý je v rozpore so zákonom alebo ktorého účelom je obchádzanie zákona, je neplatný, pokiaľ príslušné ustanovenie nestanovuje inak, najmä že neplatné ustanovenia právneho úkonu sa nahrádzajú príslušnými ustanoveniami zákona“.

[2] Ú. v. ES L 95, 1993, s. 29; Mim. vyd. 15/002, s. 288.

[3] Dz. U. z roku 1964, č. 16, položka 93.

8. Článok 385[1] § 1 a 2 Občianskeho zákonníka stanovuje:

„1. Zmluvné podmienky zmluvy uzavretej so spotrebiteľom, ktoré neboli individuálne dojednané, nie sú pre spotrebiteľa záväzné, ak sú jeho práva a povinnosti stanovené spôsobom, ktorý je v rozpore s dobrými mravmi a hrubo porušuje jeho záujmy (protiprávne zmluvné podmienky). Vyššie uvedené sa nevzťahuje na zmluvné podmienky, ktorými sa určujú hlavné plnenia zmluvných strán, vrátane podmienok týkajúcich sa ceny alebo odmeny, ak sú jasne formulované.

2. Ak zmluvná podmienka nie je podľa ods. 1 pre spotrebiteľa záväzná, ostatné ustanovenia zmluvy zostávajú pre zmluvné strany záväzné.“

9. Článok 405 Občianskeho zákonníka stanovuje:

„Každý, kto bez právneho dôvodu získal majetkový prospech na úkor inej osoby, je povinný tento prospech vrátiť *in natura*, a ak to nie je možné, poskytnúť náhradu zodpovedajúcu hodnote tohto prospechu.“

10. Článok 406 Občianskeho zákonníka stanovuje:

„Povinnosť vydať majetkový prospech zahŕňa nielen priamo získaný prospech, ale aj všetko, čo sa pri nakladaní s ním, jeho strate alebo poškodení získalo výmenou za tento prospech alebo ako náhrada škody.“

11. Podľa článku 410 Občianskeho zákonníka:

„1. Ustanovenia predchádzajúcich paragrafov sa vzťahujú predovšetkým na bezdôvodné plnenie.

2. Plnenie je bezdôvodné, ak osoba, ktorá plnenie poskytla, nebola vôbec povinná plnenie poskytnúť alebo nebola povinná poskytnúť ho osobe, ktorej bolo poskytnuté, alebo ak odpadol dôvod plnenia, alebo ak sa nedosiahol účel plnenia, alebo ak právny úkon, ktorý zaväzoval k poskytnutiu plnenia, bol neplatný a nenadobudol platnosť ani po poskytnutí plnenia.“

12. Článok 455 Občianskeho zákonníka stanovuje, že „ak nie je stanovená lehota na plnenie alebo ak lehota na plnenie nevyplýva z povahy záväzku, plnenie sa má poskytnúť bezodkladne po tom, ako bol dlžník vyzvaný na poskytnutie plnenia“.

13. Článok 481 § 1 až 3 Občianskeho zákonníka stanovuje:

„1. Ak je dlžník v omeškaní s poskytnutím peňažného plnenia, môže od neho veriteľ požadovať za dobu omeškania úroky, a to aj v prípade, ak mu nevznikla žiadna škoda a ak je omeškanie spôsobené okolnosťami, za ktoré dlžník nezodpovedá.

2. Ak výška úrokov z omeškania nebola určená, platia sa zákonné úroky z omeškania vo výške, ktorá zodpovedá referenčnej úrokovej sadzbe Poľskej národnej banky zvýšenej o 5,5 percentuálneho bodu. Ak sa však pohľadávka úročí vyššou úrokovou sadzbou, veriteľ môže požadovať úroky z omeškania vo výške podľa tejto vyššej úrokovej sadzby.

…

3. V prípade omeškania dlžníka môže veriteľ tiež požadovať náhradu škody na základe všeobecne platných pravidiel.“

III. Skutkové okolnosti konania vo veci samej, prejudiciálna otázka a konanie na Súdnom dvore

14. Dňa 25. júla 2008 Arkadiusz Szcześniak (ďalej len „A. S.“) a jeho manželka E. S., dvaja spotrebitelia, uzavreli s poľskou Bank M. zmluvu o hypotekárnom úvere vo výške 329 707,24 PLN (približne 73 000 eur) na účely výstavby domu. Doba trvania úveru, ktorý sa mal splácať v rovnakých mesačných splátkach, bola 336 mesiacov. Variabilná úroková sadzba úveru bola stanovená ako súčet 3-mesačnej referenčnej sadzby LIBOR (CHF) a fixnej marže banky.

15. Suma úveru bola denominovaná a vyplatená v PLN. Táto suma bola indexovaná na CHF po prepočte podľa kurzu pre nákup CHF zverejneného na kurzovom lístku platnom v uvedenej banke v deň poskytnutia úveru. Mesačné splátky úveru sa mali platiť v PLN po prepočte podľa kurzu pre predaj CHF zverejneného na kurzovom lístku platnom v uvedenej banke v deň splatnosti každej mesačnej splátky úveru. Tieto konverzné doložky boli prevzaté zo vzorovej zmluvy, ktorú uvedená banka používala. Dňa 6. septembra 2011 zmluvné strany zmenili zmluvu o hypotekárnom úvere tak, aby A. S. a E. S. mohli platiť mesačné splátky úveru priamo v CHF.

16. A. S. a E. S. pravidelne platili mesačné splátky úveru v deň ich splatnosti.

17. Dňa 31. mája 2021 podal A. S. na vnútroštátny súd žalobu proti Bank M., ktorou sa domáhal zaplatenia sumy 3 660,76 PLN (približne 800 eur) spolu so zákonným úrokom z omeškania od 8. júna 2021 do dňa zaplatenia tejto sumy.[4] Tvrdil, že predmetná zmluva o hypotekárnom úvere obsahuje nekalé podmienky, ktoré spôsobujú jej neplatnosť v celom rozsahu. V dôsledku tejto neplatnosti Bank M. zinkasovala mesačné splátky úveru bez právneho dôvodu. Konkrétne v období od júna do septembra 2011 uvedená banka zinkasovala od A. S. a jeho manželky mesačné splátky úveru vo výške 7 769,06 PLN (približne 1 700 eur). Z dôvodu používania tejto sumy v období od októbra 2011 do decembra 2020 Bank M. dosiahla zisk vo výške 7 321,51 PLN (približne 1 600 eur).[5] A. S. túto sumu vypočítal na základe priemernej úrokovej sadzby úverových zmlúv denominovaných v PLN a poskytovaných domácnostiam pre spotrebiteľské úvery.[6]

18. Bank M. tvrdí, že žaloba A. S. by mala byť zamietnutá ako nedôvodná. Tvrdí, že predmetná zmluva o hypotekárnom úvere neobsahuje nekalé podmienky, a teda je platná. Aj keby bola táto zmluva vyhlásená za neplatnú, znamenalo by to, že nárok na zaplatenie z dôvodu používania prijatých peňazí by mala banka, a nie spotrebiteľ.

[4] A. S. tiež žiada o vrátenie všetkých zaplatených mesačných splátok úveru. Tento nárok nie je predmetom sporu v konaní, v rámci ktorého bol podaný tento návrh na začatie prejudiciálneho konania.

[5] A. S. sa domáha zaplatenia polovice sumy 7 321,51 PLN, pričom druhá polovica pripadá na jeho manželku, ktorá nie je účastníčkou konania vo veci samej.

[6] A. S. navrhuje tri alternatívne spôsoby výpočtu sumy, ktorej zaplatenie požaduje od Bank M. Po prvé priemerná úroková sadzba úverových zmlúv v PLN poskytovaných domácnostiam na kúpu nehnuteľnosti určenej na bývanie (3 472,35 PLN; približne 764 eur). Po druhé priemerná úroková sadzba z vkladov domácností (1 553,82 PLN; približne 342 eur). Po tretie index vývoja kúpnej sily peňazí v rokoch 2011 až 2020 (963,37 PLN; približne 212 eur). A. S. uvádza, že základom jeho nároku voči Bank M. môžu byť tieto skutočnosti: prevod peňazí do banky, pokles kúpnej sily prevedených peňazí, strata možnosti A. S. používať svoje peniaze a použitie jeho peňazí zo strany Bank M.

19. Vnútroštátny súd poznamenáva, že podľa vnútroštátneho práva sú konverzné doložky v zmluve o úvere, ktorej sa týka žaloba A. S., považované za nekalé a protiprávne. Od vyhlásenia rozsudku Súdneho dvora vo veci Dziubak[7] spôsobuje zahrnutie takýchto doložiek do zmluvy o úvere neplatnosť takejto zmluvy v celom rozsahu. Táto neplatnosť pôsobí *ex tunc*, a tak všetky služby poskytnuté v rámci plnenia takejto zmluvy musia byť vrátené podľa článku 405 Občianskeho zákonníka v spojení s článkom 410 § 1 tohto zákonníka. Banka tak môže od dlžníka požadovať vrátenie istiny úveru, pričom dlžník môže požadovať vrátenie mesačných splátok úveru vrátane nákladov ako sú provízie, správne poplatky a poistné. Každá zmluvná strana môže tiež požadovať, aby jej druhá zmluvná strana zaplatila zákonné úroky z omeškania od okamihu formálnej výzvy na zaplatenie.[8]

20. Otázka, ktorá vzniká v rámci sporu pred vnútroštátnym súdom, je, či sú zmluvné strany zmluvy, ktorá bola vyhlásená za neplatnú, oprávnené si uplatňovať, z dôvodu používania týchto peňazí počas určitého obdobia bez akéhokoľvek právneho základu, ďalšie nároky vrátane nárokov na odmenu, náhradu škody, náhradu nákladov alebo valorizácie plnení. Táto otázka, a najmä prípadný právny základ takýchto nárokov, sú predmetom polemík vo vnútroštátnej judikatúre a medzi poľskými odborníkmi na právo. Tie nároky sa podľa vnútroštátneho práva najčastejšie uplatňujú buď na základe článku 405 Občianskeho zákonníka (bezdôvodné obohatenie), alebo článku 405 v spojení s článkom 410 § 1 Občianskeho zákonníka (bezdôvodné plnenie). Pojem „bezdôvodné plnenie“ a o to viac pojem „bezdôvodné obohatenie“ je pomerne široký a zahŕňa širokú škálu prípadov, a teda potenciálne tiež nárokov z dôvodu používania peňazí bez zmluvného základu.[9] Vnútroštátny súd uvádza, že väčšina poľských odborníkov na právo, vnútroštátnych inštitúcií a vnútroštátnych súdov popiera možnosť uplatnenia takýchto nárokov, pričom poukazuje na skutočnosť, že doterajšie rozhodnutia týchto súdov sa týkajú nárokov uplatňovaných bankami, a nie dlžníkmi. Rozhodnutia o zamietnutí nárokov bánk sú odôvodnené tým, že v dôsledku takýchto nárokov by stratila účinnosť ochranná funkcia ustanovení, ktoré sa týkajú nekalých podmienok, alebo účel tých ustanovení, ktoré vyžadujú zrušenie zmlúv, ktoré takéto podmienky obsahujú. Vnútroštátny súd sa preto domnieva, že vnútroštátne právo neposkytuje jasnú odpoveď na otázku, či v prípade vyplatenia peňazí na základe zmluvy, ktorá je neskôr vyhlásená za neplatnú, môže použitie týchto peňazí pri absencii zmluvného základu predstavovať základ právneho nároku.

21. Vnútroštátny súd si nie je istý, či je existencia prostriedku nápravy takejto povahy zlučiteľná s právom Únie, najmä s článkom 6 ods. 1 a článkom 7 ods. 1 smernice 93/13, ako aj so zásadami efektivity, proporcionality a právnej istoty. Odkazuje na judikatúru Súdneho dvora týkajúcu sa účinkov rozhodnutia o tom, že podmienky v spotrebiteľskej zmluve sú nekalé, a práv, ktoré za týchto okolností majú zmluvné strany takejto zmluvy.[10] Vnútroštátny súd poznamenáva, že Súdny dvor zatiaľ nerozhodoval o otázke, či sa zmluvné strany spotrebiteľskej zmluvy, ktorá bola vyhlásená za neplatnú z dôvodu nedodržania článku 6 ods. 1 a článku 7 ods. 1 smernice 93/13, majú právo domáhať nárokov, ktoré idú nad rámec vrátenia peňažného plnenia zaplateného na základe tejto zmluvy. Súdny dvor predovšetkým ešte nerozhodoval o otázke, či sa zmluvné strany môžu domáhať náhrady škody z dôvodu používania peňazí bez zmluvného základu, straty príležitosti dosiahnuť zisk v dôsledku dočasnej nemožnosti používať svoje peniaze, finančných a organizačných nákladov vynaložených v súvislosti s plnením zmluvy a poklesu kúpnej sily peňazí

7 Rozsudok z 3. októbra 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819).

8 Pozri článok 481 § 1 a 2 a článok 455 Občianskeho zákonníka.

9 V návrhu na začatie prejudiciálneho konania vnútroštátny súd používa výraz „používanie kapitálu bez zmluvného základu“. Výraz „používanie finančných prostriedkov bez zmluvného základu“ sa mi zdá vhodnejší, keďže sa vzťahuje na situáciu dlžníka a banky.

10 Vnútroštátny súd cituje rozsudky z 30. apríla 2014, Kásler a Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282, body 83 a 84); z 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo a i. (C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, body 61 a 62), a z 3. októbra 2019, Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819, bod 43).

v čase. Pokiaľ Súdny dvor posudzoval podobné nároky, dialo sa tak v rámci výkladu iných smerníc v oblasti ochrany spotrebiteľa, než je smernica 93/13, alebo v rámci uplatnenia práva spotrebiteľa na odstúpenie od zmluvy.

22. Podľa vnútroštátneho súdu článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 93/13, ako aj zásada efektivity bránia tomu, aby si banka uplatňovala voči spotrebiteľovi akékoľvek nároky v súvislosti s používaním úverového kapitálu alebo nákladmi, ktoré banka vynaložila na správu úveru. Nárok banky je obmedzený na vrátenie súm, ktoré zaplatila, a prípadne na zákonné úroky z omeškania. V opačnom prípade by banka získala prospech zo skutočnosti, že do zmluvy o úvere zahrnula nekalé podmienky, ako aj z vlastného konania, ktoré by bolo v rozpore s požiadavkou dobrej viery a s dobrými mravmi. Takýto prístup by tiež odrádzal spotrebiteľov od uplatňovania svojich práv vyplývajúcich zo smernice 93/13, pretože ich uplatnenie by mohlo mať negatívne dôsledky, ako je napríklad povinnosť poskytnúť banke náhradu za používanie úverového kapitálu.

23. Vnútroštátny súd sa domnieva, že priznanie možnosti spotrebiteľa uplatňovať si voči banke nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia zaplatených mesačných splátok, a náhrady nákladov, ako sú provízie, správne poplatky, poistné, prípadne aj zákonné úroky z omeškania, nie je v rozpore so zásadou efektivity. Priznanie takýchto nárokov by však bolo v rozpore s cieľom smernice 93/13, ktorým je odradiť predajcov alebo dodávateľov od používania nekalých podmienok, a ak by ich použili, uložiť im povinnosť vrátiť spotrebiteľom platby, ktoré od nich v dôsledku použitia nekalých podmienok prijali, pričom zodpovednosť za všetko, čo ide nad rámec uvedeného by bola neprimeraná a nadmerná. Tiež by to bolo v rozpore so zásadou právnej istoty. V prípade, ak je zmluva o úvere vyhlásená za neplatnú v celom rozsahu z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky, má táto zásada za následok obmedzenie nárokov zmluvných strán na platby uskutočnené v súvislosti s plnením zmluvy.

24. Za týchto okolností Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Okresný súd Varšava-Śródmieście Varšava) rozhodol o prerušiť konanie a predložiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

„Majú sa článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 93/13, ako aj zásady efektivity, právnej istoty a proporcionality vykladať v tom zmysle, že bránia takému súdnemu výkladu vnútroštátnych ustanovení, podľa ktorého, ak sa zmluva o úvere uzatvorená medzi bankou a spotrebiteľom považuje za neplatnú *ex tunc* z dôvodu nekalých zmluvných podmienok, sa môžu zmluvné strany okrem vrátenia peňažných prostriedkov zaplatených v rámci plnenia zmluvy (banka istiny úveru, spotrebiteľ splátok úveru, poplatkov, provízií a poistného) a zákonných úrokov z omeškania od okamihu výzvy na zaplatenie do zaplatenia domáhať aj akýchkoľvek iných plnení vrátane pohľadávok (najmä odmeny, náhrady škody, náhrady výdavkov alebo valorizácie plnení) z dôvodu, že:

1. poskytovateľ peňažného plnenia nemohol dočasne využívať svoje peniaze, a tak stratil možnosť investovať ich a získať z nich zisk,

2. poskytovateľovi peňažného plnenia vznikli náklady na obsluhu zmluvy o úvere a prevod peňazí druhej strane,

3. príjemca peňažného plnenia mal prospech z toho, že mohol dočasne používať cudzie peniaze, vrátane možnosti ich investovať, a tak dosiahnuť zisk,

4. príjemca peňažného plnenia mohol dočasne bezplatne používať cudzie peniaze, čo by za trhových podmienok nebolo možné,

5. kúpna sila peňazí sa v dôsledku plynutia času znížila, čo predstavuje skutočnú stratu pre poskytovateľa peňažného plnenia,

6. dočasné poskytnutie peňazí možno považovať za poskytnutie služby, za ktorú osoba poskytujúca peňažné plnenie nedostala odmenu?“

25. Písomné pripomienky predložili A. S., Bank M., Rzecznik Praw Obywatelskich (verejný ochranca ľudských práv, Poľsko), Rzecznik Finansowy (finančný ombudsman, Poľsko), Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie (prokurátor Okresnej prokuratúry Varšava-Śródmieście, Poľsko), poľská a portugalská vláda, ako aj Európska komisia. Na pojednávaní, ktoré sa konalo 12. októbra 2022, títo účastníci a Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego (predseda Rady pre finančný dohľad, Poľsko) predniesli svoje tvrdenia a odpovedali na otázky Súdneho dvora.

IV. Analýza

A. Prípustnosť

26. Vnútroštátny súd konštatuje, že vzhľadom na to, že žiada o usmernenie týkajúce sa nárokov uplatňovaných spotrebiteľmi a bankami, formuloval predloženú prejudiciálnu otázku všeobecne. Napriek tomu, že spor, ktorý je predmetom konania vo veci samej, sa týka nároku uplatneného spotrebiteľom, a nie bankou, vnútroštátny súd považuje položenú otázku za prípustnú z týchto troch dôvodov.

27. Po prvé zmluva, ktorá je vyhlásená za neplatnú, sa podľa poľského práva považuje za nikdy neuzavretú, a tak zmluvné strany si musia navzájom vrátiť všetky platby, ktoré na jej základe zaplatili. V súdnych konaniach o vrátenie platieb zaplatených na základe neplatnej zmluvy o úvere banky často vznášajú námietku zadržania alebo započítania [11] z dôvodu, že majú voči spotrebiteľovi pohľadávku na vrátenie istiny úveru. Takúto námietku možno uplatniť kedykoľvek až do skončenia konania na druhom stupni. Ak by teda Súdny dvor odpovedal na položenú otázku výlučne v súvislosti s nárokom spotrebiteľa, je pravdepodobné, že v neskoršom štádiu konania by bolo nutné položiť Súdnemu dvoru druhú otázku týkajúcu sa podobného nároku banky, čím by sa súdny spor neprimerane predĺžil. [12] Odôvodnenie, ktoré banka uvádza v prospech svojho, aj keď len domnelého, nároku voči spotrebiteľovi na zaplatenie odmeny za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu, teda nie je hypotetické.

28. Po druhé vo vnútroštátnej judikatúre prevláda názor, že v prípade žaloby o vydanie bezdôvodného obohatenia sa súd, ktorý vo veci koná, nemôže obmedziť na preskúmanie odôvodnenosti nároku žalobcu a zároveň neprihliadnuť na totožný nárok, ktorý môže uplatniť žalovaný, aj keď bol takémuto súdu predložený na rozhodnutie iba prvý z uvedených nárokov.

[11] Prokurátor Okresnej prokuratúry Varšava-Śródmieście vo svojich písomných pripomienkach uvádza, že existuje veľká pravdepodobnosť, že Bank M. uplatní v prejednávanej veci jednu z týchto námietok.

[12] Rozhodnutím z 9. decembra 2022, doručeným do kancelárie Súdneho dvora 14. decembra 2022 (vec C-756/22), Sąd Okręgowy w Warszawie (Krajský súd Varšava, Poľsko) v súvislosti so žalobou Bank M. proti A. S. a E. S. týkajúcou sa tej istej zmluvy o hypotekárnom úvere predložil Súdnemu dvoru otázku formulovanú takmer totožným spôsobom, ako je otázka položená v prejednávanej veci.

Dôvodom je skutočnosť, že ak si strany poskytnú bezdôvodné plnenia rovnakej povahy (napríklad platby v rovnakej mene) na základe toho istého právneho vzťahu (napríklad neplatná zmluva o úvere), za bezdôvodne obohatenú sa považuje len tá strana, ktorá prijala vyššiu sumu. Bezdôvodné obohatenie tak predstavuje rozdiel medzi dvoma spornými sumami.

29. Po tretie banky v Poľsku verejne vyjadrujú názor, že žaloby spotrebiteľov o neplatnosť zmlúv o úvere obsahujúcich nekalé podmienky budú mať pre spotrebiteľov ďalekosiahle negatívne dôsledky, keďže v prípade úspechu týchto žalôb spotrebitelia budú musieť zaplatiť odmenu za použitie úverového kapitálu bez zmluvného základu a nahradiť určité náklady. Tieto finančné dôsledky odradia mnohých spotrebiteľov od uplatnenia svojich práv vyplývajúcich zo smernice 93/13. Jednoznačná odpoveď Súdneho dvora na otázku, či sú banky oprávnené uplatňovať takéto nároky, je teda nevyhnutná na zabezpečenie ochrany práv spotrebiteľov v Poľsku.

30. V súlade s ustálenou judikatúrou prináleží iba vnútroštátnemu súdu, ktorý prejednáva spor a ktorý nesie zodpovednosť za súdne rozhodnutie, aby so zreteľom na osobitosti prípadu posúdil tak nevyhnutnosť podania návrhu na začatie prejudiciálneho konania na účely vydania rozsudku, ako aj dôležitosť otázok, ktoré predkladá Súdnemu dvoru. Preto v prípade, ak sa predložené otázky týkajú výkladu práva Únie, Súdny dvor je v zásade povinný rozhodnúť. Pri otázkach týkajúcich sa výkladu práva Únie teda platí prezumpcia relevantnosti. Súdny dvor môže odmietnuť rozhodnúť o prejudiciálnej otázke položenej vnútroštátnym súdom len vtedy, ak je zjavné, že požadovaný výklad práva Únie nemá nijakú súvislosť s existenciou alebo predmetom sporu vo veci samej, ak Súdny dvor nedisponuje skutkovými ani právnymi okolnosťami potrebnými na užitočnú odpoveď na otázky, ktoré mu boli položené, alebo pokiaľ ide o hypotetický problém. [13]

31. Podľa môjho názoru prejednávaná vec nie je ani jednou zo situácií, v ktorých je možné vyvrátiť prezumpciu relevantnosti.

32. Je pravda, že predmetom konania vo veci samej nie je priamo nárok banky voči spotrebiteľovi na odmenu za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu. Z vysvetlení predložených vnútroštátnym súdom vyplýva, že na to, aby vnútroštátny súd mohol rozhodnúť o spore, ktorý mu bol predložený, musí preskúmať dôsledky neplatnosti zmluvy o hypotekárnom úvere, pokiaľ ide o nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia vzájomne poskytnutých peňažných plnení na základe tejto zmluvy, a to z pohľadu spotrebiteľa a aj z pohľadu banky. Okrem toho Bank M. na pojednávaní uviedla, že takýto nárok voči A. S. uplatnila v samostatnom konaní, ktoré je prerušené do rozhodnutia vnútroštátneho súdu v prejednávanej veci. Stotožňujem sa tiež s názorom poľskej vlády, že vysvetlenie, ktoré požaduje vnútroštátny súd v súvislosti s nárokmi bánk voči spotrebiteľom na zaplatenie odmeny za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu, je nevyhnutné na to, aby tento súd mohol informovať A. S. o všetkých dôsledkoch jeho návrhu na zrušenie zmluvy o hypotekárnom úvere.

33. Na základe vyššie uvedeného podľa môjho názoru vyplýva, že prejudiciálna otázka má priamy vzťah k predmetu sporu vo veci samej. Nie je to teda hypotetická otázka, pokiaľ ide o nároky bánk voči spotrebiteľom na odmenu za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu. Návrh na začatie prejudiciálneho konania obsahuje všetky skutkové a právne prvky potrebné na zodpovedanie položenej otázky. Na základe uvedeného odporúčam Súdnemu dvoru, aby rozhodol, že táto otázka je prípustná v celom jej rozsahu.

[13] Rozsudok z 13. októbra 2022, Baltijas Starptautiskā Akadēmija a Stockholm School of Economics in Riga (C-164/21 a C-318/21, EU:C:2022:785, body 32 a 33 a citovaná judikatúra).

34. Na tomto závere nič nemení ani tvrdenie Bank M., že účinky neplatnosti zmluvy sú otázkami vnútroštátneho práva, ktoré nepatria do pôsobnosti smernice 93/13. Bank M. predovšetkým uvádza, že Súdny dvor nemá právomoc vykladať ustanovenia poľského práva, ktoré upravujú okrem iného tzv. „dodatočné nároky“ (článok 224 a článok 225 Občianskeho zákonníka [14]), deliktuálnu zodpovednosť (článok 415 Občianskeho zákonníka [15]), tzv. „valorizáciu peňažného plnenia“ (článok 3581 § 3 Občianskeho zákonníka [16]) alebo bezdôvodné obohatenie (článok 405 a článok 410 Občianskeho zákonníka).

35. Podľa ustálenej judikatúry nie je úlohou Súdneho dvora vyjadrovať sa v rámci prejudiciálneho konania k výkladu vnútroštátnych ustanovení, ani rozhodovať, či je výklad takýchto ustanovení, ktorý poskytuje vnútroštátny súd, správny, keďže taký výklad patrí do výlučnej právomoci vnútroštátnych súdov. [17] Našťastie otázka, ako ju sformuloval vnútroštátny súd, sa týka výkladu práva Únie, konkrétne článku 6 ods. 1 a článku 7 ods. 1 smernice 93/13, ako aj únijných zásad efektivity, právnej istoty a proporcionality, čo jednoznačne patrí do právomoci Súdneho dvora. Vnútroštátny súd nepožaduje od Súdneho dvora výklad vnútroštátnych ustanovení, na ktorých sa môžu zakladať nároky spotrebiteľov a bánk, ktoré sú uvedené v návrhu na začatie prejudiciálneho konania, ale žiada o poskytnutie usmernenia, či uvedená smernica a zásady práva Únie umožňujú uplatnenie takýchto nárokov. Ako je uvedené v bode 41 nižšie, vnútroštátna právna úprava ochrany, ktorú smernica 93/13 zaručuje spotrebiteľom, nemôže meniť rozsah a ani podstatu tejto ochrany.

B. O veci samej

36. Vnútroštátny súd sa v podstate pýta, či sa článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 93/13, ako aj zásady efektivity, právnej istoty a proporcionality majú vykladať v tom zmysle, že bránia takému výkladu vnútroštátnej právnej úpravy, podľa ktorého v prípade vyhlásenia zmluvy o úvere uzavretej medzi spotrebiteľom a bankou za neplatnú v celom rozsahu z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky, sú zmluvné strany oprávnené uplatniť voči sebe navzájom nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia peňažného plnenia poskytnutého na základe tejto zmluvy a zaplatenia úrokov z omeškania.

[14] Podľa článok 224 § 1 a 2 Občianskeho zákonníka:
„1. Samostatný držiteľ konajúci v dobrej viere nie je povinný platiť za užívanie veci a nezodpovedá ani za jej opotrebenie, znehodnotenie alebo stratu. Samostatný držiteľ nadobúda vlastníctvo k plodom veci, ktoré sa od veci oddelili počas trvania jeho držby, a ponechá si vzniknuté občianskoprávne úžitky, na ktoré počas uvedenej doby vznikol nárok.
2. Od okamihu, keď sa samostatný držiteľ konajúci v dobrej viere dozvie, že bola proti nemu podaná žaloba o vydanie veci, je povinný platiť za užívanie veci a zodpovedá za jej opotrebenie, znehodnotenie alebo stratu, pokiaľ k znehodnoteniu alebo strate nedošlo bez jeho zavinenia. Držiteľ je povinný vrátiť úžitky, ktoré od uvedeného okamihu vznikli a ktoré nespotreboval, a zaplatiť hodnotu úžitkov, ktoré spotreboval.“
Článok 225 Občianskeho zákonníka stanovuje:
„Povinnosti samostatného držiteľa, ktorý nekoná v dobrej viere, voči vlastníkovi sú rovnaké ako povinnosti samostatného držiteľa konajúceho v dobrej viere od okamihu, keď sa dozvie, že proti nemu bola podaná žaloba o vydanie veci. Samostatný držiteľ, ktorý nekoná v dobrej viere, je však nad rámec vyššie uvedeného povinný vrátiť aj ušlý zisk, ktorý nedosiahol v dôsledku zlého hospodárenia s vecou, a zodpovedá za každé znehodnotenie a stratu veci, pokiaľ by sa táto vec tiež neznehodnotila alebo nestratila, ak by ju mal v držbe oprávnený držiteľ.“

[15] Článok 415 Občianskeho zákonníka stanovuje, že „každý, kto spôsobí škodu inej osobe, je povinný túto škodu nahradiť“. Podľa článku 361 § 2 tohto zákonníka môžu poškodení požadovať nielen náhradu skutočnej škody (*damnum emergens*), ale aj ušlého zisku *(lucrum cessans*).

[16] Článok 358[1] § 3 Občianskeho zákonníka stanovuje, že „v prípade podstatnej zmeny kúpnej sily peňazí po vzniku záväzku môže súd po zohľadnení záujmov strán a v súlade so zásadami spoločenského spolunažívania zmeniť výšku alebo spôsob peňažného plnenia, a to aj vtedy, ak boli stanovené v súdnom rozhodnutí alebo v zmluve“.

[17] Rozsudok z 3. júla 2019, UniCredit Leasing (C-242/18, EU:C:2019:558, bod 47 a citovaná judikatúra).

1. Úvodné poznámky

37. Podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora systém ochrany spotrebiteľov vytvorený smernicou 93/13 vychádza zo skutočnosti, že spotrebiteľ sa v porovnaní s predajcom alebo dodávateľom nachádza v znevýhodnenom postavení, pokiaľ ide o vyjednávaciu silu, ako aj o úroveň informovanosti. Táto situácia vedie spotrebiteľa k pristúpeniu na podmienky pripravené vopred predajcom alebo dodávateľom bez toho, aby spotrebiteľ mohol ovplyvniť ich obsah. [18]

38. Vzhľadom na takéto znevýhodnené postavenie spotrebiteľa článok 3 ods. 1 smernice 93/13 zakazuje štandardné zmluvné podmienky, ktoré napriek požiadavke dobrej viery spôsobujú na škodu spotrebiteľa značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach strán vyplývajúcich zo zmluvy. Článok 6 ods. 1 smernice 93/13 stanovuje, že nekalé podmienky nie sú pre spotrebiteľov záväzné.

39. Smernica 93/13, ako vyplýva z jej článku 7 ods. 1 v spojení s jej dvadsiatym štvrtým odôvodnením, ukladá členským štátom povinnosť stanoviť primerané a účinné prostriedky, ktoré by zabránili súvislému uplatňovaniu nekalých podmienok v zmluvách uzatvorených so spotrebiteľmi. Hneď, ako je určitá podmienka vyhlásená za nekalú, a teda neplatnú, úlohou vnútroštátneho súdu je jednoducho neuplatniť takúto nekalú podmienku, a tak toto ustanovenie nebude mať záväzné účinky voči spotrebiteľom s výnimkou prípadu, ak s tým spotrebiteľ nesúhlasí. [19] Z predchádzajúcich úvah vyplýva, že zmluvnú podmienku, ktorá bola vyhlásená za nekalú, treba v zásade chápať tak, že nikdy neexistovala, a tak nemôže voči spotrebiteľovi vyvolávať účinky. Určenie nekalej povahy tejto podmienky súdnym rozhodnutím v zásade musí viesť k navráteniu právnej a skutkovej situácie spotrebiteľa, v ktorej by sa nachádzal, ak by uvedená podmienka neexistovala. [20]

40. Predovšetkým povinnosť vnútroštátneho súdu neuplatniť nekalú zmluvnú podmienku, ktorá ukladá zaplatenie súm, ktoré sa preukážu ako neoprávnené, má v zásade reštitučný účinok, ktorý sa vzťahuje na takéto sumy. Neexistencia tohto reštitučného účinku by totiž mohla spochybniť odradzujúci účinok, ktorý má článok 6 ods. 1 smernice 93/13 v spojení s článkom 7 ods. 1 tejto smernice. [21]

41. Aj keď článok 6 ods. 1 smernice 93/13 vyžaduje, aby členské štáty zabezpečili, aby nekalé podmienky neboli záväzné pre spotrebiteľov „podľa ich vnútroštátneho práva“, vnútroštátny právny rámec ochrany, ktorú spotrebiteľom zaručuje smernica 93/13, však nemôže zmeniť rozsah, a preto ani podstatu tejto ochrany. Členským štátom v dôsledku toho prislúcha, aby určili podrobné pravidlá, na základe ktorých sa určuje nekalá povaha podmienky obsiahnutej v zmluve, a právne účinky tohto určenia. Toto určenie musí umožniť navrátenie právnej a skutkovej situácie, v ktorej by sa spotrebiteľ nachádzal, ak by táto nekalá podmienka neexistovala, najmä na základe práva vrátenia výhod, ktoré predajca alebo dodávateľ neoprávnene prijal na základe uvedenej nekalej podmienky na ujmu spotrebiteľa. [22]

42. Pokiaľ ide o účinky zistenia nekalej povahy niektorých zmluvných podmienok na platnosť zmluvy, druhá veta článku 6 ods. 1 smernice 93/13 stanovuje, aby „zmluva bola podľa týchto podmienok naďalej záväzná pre strany, ak je jej ďalšia existencia možná bez nekalých

[18] Pozri napríklad rozsudok z 26. marca 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia (C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 49).

[19] Rozsudok z 10. júna 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19 až C-782/19, EU:C:2021:470, bod 36).

[20] Rozsudok z 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo a i. (C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, bod 61).

[21] Tamže, body 62 a 63.

[22] Tamže, body 64 až 66.

podmienok“. Účel uvedeného ustanovenia spočíva v nastolení rovnováhy medzi zmluvnými stranami s tým, aby bola v zásade zachovaná platnosť zmluvy ako celku, a nie v tom, aby boli všetky zmluvy, ktoré obsahujú nekalé podmienky, vyhlásené za neplatné.[23] Takáto zmluva musí v zásade existovať ďalej bez akejkoľvek zmeny okrem odstránenia nekalých podmienok, pokiaľ je jej ďalšia existencia právne možná v súlade s pravidlami vnútroštátneho práva, čo treba overiť na základe objektívneho prístupu.[24]

43. Z návrhu na začatie prejudiciálneho konania vyplýva, že podľa poľského práva vylúčenie nekalých konverzných doložiek zo zmluvy o úvere vedie k zrušeniu tejto zmluvy v celom rozsahu, keďže bez týchto doložiek nemôže ďalej existovať, a že takéto zrušenie pôsobí *ex tunc*.

44. Smernica 93/13 nestanovuje dôsledky rozhodnutia o tom, že zmluva uzavretá medzi predajcom alebo dodávateľom a spotrebiteľom po vylúčení nekalých podmienok právne neexistuje. Žiadne ustanovenie tejto smernice nevyžaduje, aby za takýchto okolností členské štáty umožnili stranám uplatniť voči sebe vzájomné nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia neoprávnene zaplatených súm na základe nekalej zmluvnej podmienky. Ako správne tvrdí A. S., verejný ochranca ľudských práv, finančný ombudsman, poľská a portugalská vláda a Komisia, úlohou členských štátov je, aby tieto dôsledky stanovili prostredníctvom svojich vnútroštátnych právnych predpisov spôsobom, ktorý je v súlade s právom Únie.[25]

45. Otázka položená vnútroštátnym súdom sa týka dvoch odlišných situácií v závislosti od toho, či ide o nárok spotrebiteľa alebo o nárok voči spotrebiteľovi. Obe tieto situácie preskúmam osobitne vo svetle zásad, ktoré som uviedol.

2. O nároku spotrebiteľa voči banke

46. A. S. v podstate tvrdí, že má voči Bank M. nárok na odmenu za to, že banka používala časť mesačných splátok úveru, ktoré jej A. S. zaplatil na základe zmluvy o hypotekárnom úvere.

47. Cieľom smernice 93/13 je poskytnúť spotrebiteľom vysokú úroveň ochrany.[26] Z judikatúry Súdneho dvora uvedenej v bodoch 39 až 41 vyššie vyplýva, že tento cieľ sa dosahuje najmä zabezpečením toho, aby spotrebiteľ nebol viazaný nekalou podmienkou a aby sa obnovilo jeho skutkové a právne postavenie, v akom by sa nachádzal, keby takáto podmienka neexistovala.

48. Podľa dvanásteho odôvodnenia smernice 93/13 táto smernica zavádza čiastočnú a minimálnu harmonizáciu vnútroštátnych právnych predpisov týkajúcich sa nekalých podmienok, pričom ponecháva členským štátom možnosť, aby pri náležitom rešpektovaní Zmluvy poskytli spotrebiteľom vyššiu úroveň ochrany prostredníctvom vnútroštátnych ustanovení, ktoré sú prísnejšie ako ustanovenia tejto smernice. Túto myšlienku odzrkadľuje článok 8 smernice 93/13.

49. Smernica 93/13 tak nebráni ustanoveniam vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré spotrebiteľom priznávajú širšie práva, než sú práva uvedené v tejto smernici, a ani judikatúre, ktorá tieto ustanovenia vykladá. Členský štát by hypoteticky mohol umožniť dlžníkom, aby

[23] Rozsudok zo 14. marca 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, bod 40 a citovaná judikatúra).

[24] Tamže, bod 51 a citovaná judikatúra. Súdny dvor dodal, že samotná druhá veta článku 6 ods. 1 smernice 93/13 nestanovuje kritériá upravujúce možnosť, aby zmluva mohla naďalej existovať bez nekalých podmienok, ale ponecháva na vnútroštátny právny poriadok, aby ich stanovil v súlade s právom Únie (rozsudok z 3. októbra 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, bod 40).

[25] V tomto zmysle pozri rozsudky z 29. apríla 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, bod 84), a z 2. septembra 2021, OTP Jelzálogbank a i. (C-932/19, EU:C:2021:673, bod 49).

[26] Pozri napríklad rozsudok z 25. novembra 2020, Banca B. (C-269/19, EU:C:2020:954, body 37, 41 a 43).

v prípade zrušenia zmluvy o hypotekárnom úvere v dôsledku vylúčenia jej nekalých podmienok uplatnili voči bankám nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia splátok úveru zaplatených na základe tejto zmluvy a zákonných úrokov z omeškania. Vnútroštátnemu súdu tak prináleží, aby s odkazom na svoje vnútroštátne právo určil, či spotrebitelia majú právo uplatniť nároky tejto povahy, a ak áno, aby rozhodol o ich opodstatnenosti.

50. Z návrhu na začatie prejudiciálneho konania vyplýva, že vnútroštátna judikatúra a poľskí odborníci na právo sa najčastejšie opierajú o inštitút bezdôvodného obohatenia ako právny základ vyššie uvedených nárokov. Ak by sa dostal A. S. v prejednávanej veci po vrátení mesačných splátok od Bank M. na základe neplatnej zmluvy o hypotekárnom úvere v dôsledku tejto zmluvy do horšieho postavenia, vnútroštátny súd by mal preskúmať, či boli splnené podmienky na uplatnenie inštitútu bezdôvodného obohatenia podľa vnútroštátneho práva, a vykonať všetky potrebné skutkové zistenia týkajúce sa tejto otázky a vyvodiť z nich potrebné závery. Možno tu nájsť určitú paralelu s rozsudkom Kanyeba a i., v ktorom Súdny dvor rozhodol, že otázka, či okolnosti, o aké ide v konaní vo veci samej v uvedenej veci, môžu spadať do pôsobnosti práva upravujúceho mimozmluvnú zodpovednosť, patrí do pôsobnosti vnútroštátneho práva, a nie do smernice 93/13. [27]

51. Ako Komisia správne uviedla na pojednávaní, skutočnosť, že v situácii, o akú ide vo veci samej, by spotrebitelia teoreticky mohli uplatňovať svoje nároky na základe inštitútu bezdôvodného obohatenia podľa vnútroštátneho práva, ešte neznamená, že tieto nároky musia byť úspešné. V takýchto prípadoch musia byť splnené podmienky, ktoré poľské právo stanovuje pre úspešnosť žaloby o vydanie bezdôvodného obohatenia. Vnútroštátne súdy môžu tiež v rámci svojej právomoci takéto žaloby zamietnuť, ak by boli zneužitím práva.

52. Podľa môjho názoru možnosť, že podľa vnútroštátneho práva môže dlžník v prípade zrušenia zmluvy o úvere, ktorá obsahuje nekalé podmienky, uplatniť voči banke nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia zaplatených mesačných splátok úveru a zaplatenie úrokov z omeškania, neoslabuje efektivitu smernice 93/13. Táto možnosť môže naopak povzbudiť dlžníkov, aby uplatňovali svoje práva, ktoré im ako spotrebiteľom vyplývajú z tejto smernice, a zároveň odradiť banky od používania nekalých podmienok v ich zmluvách.

53. Je pravda, ako uvádza Bank M., že Súdny dvor rozhodol, že článok 6 ods. 1 smernice 93/13 je kogentným ustanovením, ktorého cieľom je nahradiť formálnu rovnováhu, ktorú zmluva nastoľuje medzi právami a povinnosťami zmluvných strán, skutočnou rovnováhou, ktorá medzi nimi môže znovu zaviesť rovnosť. [28] Nedomnievam sa však, že by možnosť spotrebiteľa uplatniť si podľa vnútroštátneho práva voči predajcovi alebo dodávateľovi nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia súm, ktoré tento predajca alebo dodávateľ dostal na základe zmluvy vyhlásenej za neplatnú, ohrozovala dosiahnutie tohto cieľa. Ako Súdny dvor zdôraznil v rozsudku Banco Santander a Escobedo Cortés, z článku 3 ods. 1 smernice 93/13, ako aj zo všeobecnej systematiky tejto smernice vyplýva, že cieľom smernice 93/13 nie je zabezpečiť celkovú zmluvnú rovnováhu medzi právami a povinnosťami zmluvných strán, ale skôr zabrániť tomu, aby došlo k nerovnováhe medzi týmito právami a povinnosťami na úkor spotrebiteľov. [29]

54. Komisia sa vo svojich písomných pripomienkach opiera okrem iného o článok 8 smernice 93/13. Domnievam sa, že v prejednávanej veci nejde ani tak o ustanovenie vnútroštátnej právnej úpravy, ktorého cieľom je posilnenie úrovne ochrany spotrebiteľa, ktorú priznáva smernica

[27] Rozsudok zo 7. novembra 2019, Kanyeba a i. (C-349/18 až C-351/18, EU:C:2019:936, body 72 a 73).

[28] Rozsudok z 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo a i. (C-154/15, C-307/15 a C-308/15, EU:C:2016:980, bod 55 a citovaná judikatúra).

[29] Rozsudok zo 7. augusta 2018, Banco Santander a Escobedo Cortés (C-96/16 a C-94/17, EU:C:2018:643, bod 69).

93/13, ale o výklad niektorých všeobecne aplikovateľných ustanovení Občianskeho zákonníka. Ustanovenia tejto povahy nepredstavujú opatrenia, ktoré môžu členské štáty prijať alebo ponechať v platnosti podľa článku 8 smernice 93/13.[30] Ak by vnútroštátny súd vykladal tieto ustanovenia v zmysle uvedenom v bode 49 vyššie, tento výklad by bol napriek tomu v súlade s cieľom ochrany spotrebiteľov, ktorý sleduje smernica 93/13.

55. Vzhľadom na tieto úvahy sa domnievam, podobne ako A. S., finančný ombudsman, poľská a portugalská vláda,[31] ako aj Komisia, že článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 93/13 sa majú vykladať v tom zmysle, že nebránia takému súdnemu výkladu vnútroštátneho práva, podľa ktorého v prípade, ak je zmluva o úvere uzavretá medzi spotrebiteľom a bankou vyhlásená za neplatnú *ex tunc* z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky, môže spotrebiteľ v dôsledku tohto rozhodnutia uplatňovať voči banke, okrem vrátenia súm zaplatených na základe tejto zmluvy a zaplatenia zákonných úrokov z omeškania od okamihu výzvy na zaplatenie, aj ďalšie nároky. Vnútroštátnemu súdu prináleží, aby s odkazom na vnútroštátne právo určil, či majú spotrebitelia právo uplatňovať takéto nároky, a ak áno, aby rozhodol o ich opodstatnenosti.

3. O nároku banky voči spotrebiteľovi

56. Bank M. tvrdí, že je oprávnené požadovať od A. S. nielen vrátenie poskytnutého úverového kapitálu spolu so zákonným úrokom z omeškania, ale aj odmenu za používanie týchto peňazí bez zmluvného základu počas určitého obdobia.[32] Bank M. tvrdí, že poskytnutím finančných prostriedkov A. S. na obdobie niekoľkých rokov mu poskytla službu nepeňažnej povahy s vlastnou hospodárskou hodnotou, odlišnou od prevodu finančných prostriedkov.[33] Jej nárok na takúto odmenu sa v podstate zakladá na inštitúte bezdôvodného obohatenia.

57. Rovnako ako v prípade spotrebiteľov, ktorých nároky som posudzoval vyššie, platí, že v zásade je úlohou vnútroštátneho súdu, aby s odkazom na vnútroštátne právo určil, či je banka v dôsledku zrušenia zmluvy o hypotekárnom úvere z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky, oprávnená uplatniť voči spotrebiteľovi nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia poskytnutého úverového kapitálu a zaplatenia zákonných úrokov z omeškania. Na rozdiel od riešenia, ktoré navrhujem v súvislosti s nárokom A. S., sa však z nižšie uvedených dôvodov domnievam, že Bank M. nie je oprávnená uplatňovať takéto nároky.

58. Predovšetkým uvádzam, že prípadné zrušenie zmluvy o hypotekárnom úvere by bolo dôsledkom toho, že Bank M. použila v tejto zmluve nekalé podmienky. Ako Komisia správne uvádza vo svojich písomných pripomienkach, vzhľadom na všeobecne uznávanú právnu zásadu *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*, ani jedna zo zmluvných strán nemôže získať akúkoľvek hospodársku výhodu zo situácie, ktorá nastala v dôsledku jej vlastného protiprávneho konania. Konkrétne, ak by banka utrpela akúkoľvek ujmu v dôsledku zrušenia zmluvy o hypotekárnom úvere obsahujúcej nekalé podmienky, nemala by jej byť priznaná náhrada za túto ujmu, pretože táto ujma vznikla výlučne v dôsledku vlastného protiprávneho konania banky.

[30] V tomto zmysle pozri rozsudok zo 7. augusta 2018, Banco Santander a Escobedo Cortés (C-96/16 a C-94/17, EU:C:2018:643, bod 69).

[31] Portugalská vláda sa domnieva, že spotrebiteľ aj banka majú oprávnenie uplatňovať takéto nároky. Bank M. tvrdí, že zmluvné strany zmluvy o úvere sú oprávnené „uplatňovať nároky, ktorých cieľom nie je zvýhodniť spotrebiteľa, ale obnoviť skutočnú rovnosť medzi zmluvnými stranami, a najmä požadovať vrátenie bezdôvodného obohatenia“.

[32] Zdá sa, že Bank M. do tohto dodatočného nároku zahrnula aj odmenu za určité vedľajšie služby spojené s obsluhou hypotekárneho úveru, ako je najmä spracovanie informácií uvedených v žiadosti o úver, preskúmanie úverovej bonity dlžníka, prijímanie splátok úveru, sledovanie zostatkov a aktualizácia splátkového kalendára.

[33] V návrhu na začatie prejudiciálneho konania vnútroštátny súd uvádza, že väčšina poľských odborníkov na právo sa domnieva, že takéto rozlišovanie je umelé a že ide len o jednu službu, a to prevod finančných prostriedkov.

59. Ďalej by som poznamenal, že ak by v takej situácii, aká nastala vo veci samej, banka mohla voči spotrebiteľovi uplatniť nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia istiny úveru spolu so zákonnými úrokmi z omeškania, najmä sa mohla voči spotrebiteľovi domáhať zaplatenia odmeny za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu, zbavilo by to smernicu 93/13 jej účinnosti a táto situácia by viedla k výsledku, ktorý by bol v rozpore s cieľmi sledovanými touto smernicou.

60. Ako uvádzajú A. S., verejný ochranca ľudských práv, finančný ombudsman a Komisia, táto možnosť by mohla oslabiť odradzujúci účinok, ktorý má byť podľa článku 6 ods. 1 smernice 93/13 v spojení s článkom 7 ods. 1 tejto smernice spájaný s rozhodnutím o tom, že zmluvy uzatvorené medzi spotrebiteľmi a predajcami alebo dodávateľmi obsahujú nekalé podmienky.[34] Toto tvrdenie ilustruje rozsudok Súdneho dvora vo veci Banco Español de Crédito, v ktorom Súdny dvor rozhodol, že ak by vnútroštátne súdy mali možnosť meniť obsah nekalých podmienok uvedených v takýchto zmluvách, výkon tejto právomoci vnútroštátnych súdov by mohol ohroziť dosiahnutie dlhodobého cieľa článku 7 smernice 93/13. S vedomím, že ak by aj malo byť rozhodnuté o neplatnosti takýchto podmienok, ale že vnútroštátny súd môže zmluvu upraviť, by predajcovia alebo dodávatelia boli naďalej v pokušení používať nekalé podmienky, a tak by ich záujmy boli týmto spôsobom zabezpečené. Takáto právomoc by tak mohla prispieť k odstráneniu odradzujúceho účinku na predajcov alebo dodávateľov spočívajúceho v tom, že takéto nekalé podmienky sa voči spotrebiteľom jednoducho neuplatnia.[35] Podobne v prípade, o aký ide v prejednávanej veci, by banka nebola odradzovaná od používania nekalých podmienok v zmluvách o úvere uzatváraných so spotrebiteľmi, ak by napriek zrušeniu týchto zmlúv mohla spotrebiteľom účtovať odmenu vo výške trhovej ceny za používanie úverového kapitálu. V takejto situácii by mohlo byť pre banku dokonca výhodné používať nekalé podmienky v zmluvách uzatváraných so spotrebiteľmi. Prinajmenšom by sa výrazne znížilo hospodárske riziko, ktorému by banka v takom prípade čelila.

61. A. S. a finančný ombudsman tiež správne uvádzajú, že ak by banka bola oprávnená uplatňovať voči spotrebiteľovi nároky, ktoré idú nad rámec vrátenia úverového kapitálu spolu so zákonnými úrokmi z omeškania, mohlo by to oslabiť účinnosť ochrany, ktorú spotrebiteľom poskytuje smernica 93/13. V prejednávanej veci z písomných a ústnych pripomienok A. S. a Bank M. vyplýva, že nárok Bank M. voči A. S. z dôvodu odmeny za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu predstavuje 192 812,51 PLN (približne 41 484,26 eura), čo zodpovedá približne dvom tretinám úverového kapitálu. Finančný ombudsman na pojednávaní uviedol, že má vedomosť o prípadoch v Poľsku, kedy výška odmeny, ktorú banky požadovali od spotrebiteľov, presahovala výšku poskytnutého úveru. Ak bude možnosť spotrebiteľov vyviazať sa z nekalých podmienok podmieňovaná zaplatením takejto vysokej odmeny, povedie to pravdepodobne až k situácii, že pre spotrebiteľov bude výhodnejšou alternatívou splnenie zmluvy, ktorá obsahuje nekalú podmienku, než sa snažiť uplatniť svoje práva podľa smernice 93/13. Okrem toho, ako uvádza A. S. vo svojich písomných a ústnych pripomienkach, vzhľadom na netransparentnú a zložitú povahu kritérií uplatňovaných na základe vlastnej úvahy, ktoré banky používajú pri svojich výpočtoch, dlžníci vo všeobecnosti nie sú schopní dostatočne presne určiť sumu, ktorú by od nich banka mohla požadovať, skôr než sa rozhodnú, či je v ich záujme spochybniť zákonnosť nekalých podmienok. Tiež je možné dodať, že banky, podobne ako Bank M. v prejednávanej veci, majú vo všeobecnosti názor, že sumy, ktoré bankám údajne patria ako odmena za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu, sú splatné okamžite. Na rozdiel od toho v prípade zmluvy o úvere sú splátky splatné v pravidelných intervaloch, čo umožňuje dlžníkovi plánovať ich splácanie. Všetky tieto faktory sú takej povahy, že môžu spotrebiteľov odradiť od uplatňovania práv, ktoré im smernica 93/13 priznáva.

[34] Pozri tiež bod 39 vyššie.

[35] Rozsudok zo 14. júna 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, bod 69).

62. Tiež sa domnievam, že nie je možné akceptovať tvrdenie Bank M. a Rady pre finančný dohľad, že ak banka nie je oprávnená požadovať od A. S. odmenu za použitie úverového kapitálu bez zmluvného základu, znamenalo by to, že mu ponúka „bezplatný úver“ na výstavbu domu. Po prvé takáto situácia je bežným dôsledkom zrušenia zmluvy o úvere s účinkami *ex tunc* po vylúčení nekalých podmienok z takejto zmluvy. Po druhé, ako správne uvádza poľská vláda vo svojich písomných pripomienkach, skutočnosť, že predajca alebo dodávateľ prichádza o očakávaný zisk z plnenia zmluvy o úvere v prípade porušenia svojich povinností vyplývajúcich z práva Únie, nie je novým prvkom judikatúry Súdneho dvora v oblasti ochrany spotrebiteľa. Napríklad v rozsudku Home Credit Slovakia Súdny dvor potvrdil primeranosť vnútroštátnej právnej úpravy, ktorá stanovila, že veriteľ stráca nárok na úroky a poplatky v prípade, ak v zmluve o úvere nie sú uvedené niektoré informácie požadované smernicou 2008/48 [36].

63. Bank M. a Rada pre finančný dohľad tiež tvrdia, že stabilita finančných trhov v Poľsku a celej Únii by bola ohrozená, ak by banky boli zbavené možnosti požadovať odmenu za používanie úverového kapitálu bez zmluvného základu v takej situácii, o akú ide v konaní vo veci samej. Tento argument nemá žiadnu váhu v kontexte výkladu smernice 93/13, ktorej cieľom nie je zachovanie stability finančných trhov, ale predovšetkým ochrana spotrebiteľov. V každom prípade platí, že banky ako subjekty práva majú povinnosť usporiadať si svoje záležitosti tak, aby rešpektovali všetky právne normy.

64. Vzhľadom na tieto úvahy navrhujem Súdnemu dvoru, podobne ako A. S., verejný ochranca ľudských práv, finančný ombudsman, prokurátor Okresnej prokuratúry Varšava-Śródmieście, [37] poľská vláda a Komisia, aby sa článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 93/13 vykladali v tom zmysle, že bránia takému súdnemu výkladu vnútroštátnych predpisov, podľa ktorého v prípade, ak je zmluva o úvere uzavretá medzi spotrebiteľom a bankou vyhlásená za neplatnú *ex tunc* z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky, môže banka v dôsledku tohto rozhodnutia uplatňovať voči spotrebiteľovi, okrem vrátenia súm zaplatených na základe tejto zmluvy a zaplatenia úrokov z omeškania od okamihu výzvy na zaplatenie, aj ďalšie nároky.

V. Návrh

65. Vzhľadom na všetky vyššie uvedené úvahy navrhujem, aby Súdny dvor na otázku, ktorú mu položil Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie (Okresný súd Varšava-Śródmieście), odpovedal takto:

1. Článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice Rady 93/13/EHS z 5. apríla 1993 o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách

   sa majú vykladať v tom zmysle, že nebránia súdnemu výkladu vnútroštátneho práva, podľa ktorého v prípade, ak je zmluva o úvere uzavretá medzi spotrebiteľom a bankou vyhlásená za neplatnú *ex tunc* z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky, môže spotrebiteľ v dôsledku tohto rozhodnutia uplatňovať voči banke, okrem vrátenia súm zaplatených na základe tejto zmluvy a zaplatenia zákonných úrokov z omeškania od okamihu výzvy na zaplatenie, aj ďalšie nároky.

[36] Smernica Európskeho parlamentu a Rady z 23. apríla 2008 o zmluvách o spotrebiteľskom úvere a o zrušení smernice Rady 87/102/EHS (Ú. v. EÚ L 133, 2008, s. 66). Pozri rozsudok z 9. novembra 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, EU:C:2016:842, bod 71), a v rovnakom zmysle uznesenie zo 16. novembra 2010, Pohotovosť (C-76/10, EU:C:2010:685, bod 76).

[37] Verejný ochranca ľudských práv a prokurátor Okresnej prokuratúry Varšava-Śródmieście sa domnievajú, že spotrebiteľ ani banka nemajú oprávnenie uplatňovať takéto nároky.

Vnútroštátnemu súdu prináleží, aby s odkazom na vnútroštátne právo určil, či spotrebitelia majú právo takéto nároky uplatniť, a ak áno, aby rozhodol o ich opodstatnenosti.

2. Článok 6 ods. 1 a článok 7 ods. 1 smernice 93/13

sa majú vykladať v tom zmysle, že bránia súdnemu výkladu vnútroštátneho práva, podľa ktorého v prípade, ak je zmluva o úvere uzavretá medzi spotrebiteľom a bankou vyhlásená za neplatnú *ex tunc* z dôvodu, že obsahuje nekalé podmienky, môže banka v dôsledku tohto rozhodnutia uplatňovať voči spotrebiteľovi, okrem vrátenia súm zaplatených na základe tejto zmluvy a zaplatenia zákonných úrokov z omeškania od okamihu výzvy na zaplatenie, aj ďalšie nároky.